

HOOFSTUK 3: DIE AARD, OORSAKE EN OMVANG VAN DIE ONWETTIGE VREEMDELINGPROBLEEM IN SUID-AFRIKA

In hierdie hoofstuk word die aard, oorsake en omvang van die onwettige vreemdelingprobleem in Suid-Afrika, waar verskeie kategorieë van onwettige vreemdelinge voorkom, bespreek. In die eerste gedeelte van dié hoofstuk word dié verskillende tipes onwettige vreemdelinge bespreek, asook die onderskeie faktore wat 'n invloed het op die besluit van individue om onwettig na Suid-Afrika te migreer.

Onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika kan op grond van binnekoms in twee groepe ingedeel word. Die grootste groep onwettige vreemdelinge kom Suid-Afrika binne deur die grens (sonder enige dokumentasie of met vervalste dokumentasie) onwettig oor te steek, terwyl sommige individue Suid-Afrika binnekom deur gebruik te maak van wettige visums of tydelike werkpermitte. Die voorwaardes van die visum of tydelike werkpermit word egter verbreek deurdad die individu langer in Suid-Afrika aanbly as wat die voorwaardes van die bepaalde dokument toelaat. In die tweede gedeelte van dié hoofstuk word twee tydperke: 1980 tot 1990 en die na-1990 tydperk bespreek en word die verskillende wyses van binnekoms en vestiging asook die omvang van die onwettige vreemdelingprobleem in Suid-Afrika in elke tydperk, ontleed.

1. Aard en herkoms van onwettige vreemdelinge

In die algemeen word 'n persoon as 'n onwettige vreemdeling beskou as hy/sy Suid-Afrika op 'n onwettige wyse binnekom, of in Suid-Afrika aanbly na die verval van sy/haar visum of permit. Dit sluit individue in wat Suid-Afrikaanse dokumente op onwettige wyse bekom het; onwettige dokumente gebruik het om Suid-Afrika binne te kom; of wat in die besit van vervalste dokumentasie is.^(1.)

Die gewysigde *Wet op Vreemdelingbeheer no 96 van 1991*, omskryf 'n vreemdeling as 'n persoon wat nie 'n Suid-Afrikaanse burger is nie.^(2.) Volgens die Departement van Binnelandse Sake is 'n ongedokumenteerde of onwettige vreemdeling enige vreemdeling wat Suid-Afrika binnekom of in Suid-Afrika aanbly en daardeur die *Wet*

op *Vreemdelingbeheer no 96 van 1991*, oortree en sluit enige persoon in wat:

- a) Suid-Afrika op 'n plek binnekom, buiten 'n hawe, lughawe of grenspos;
- b) wat in Suid-Afrika aanbly sonder 'n geldige verblyfpermit;
- c) die voorwaardes van sy/haar verblyfpermit oortree;
- d) in Suid-Afrika aanbly na die verstryking van sy/haar verblyfpermit;
- e) verbied is om Suid-Afrika binne te kom; of
- f) as verbode persoon verklaar word terwyl hy/sy in die RSA is.^(3.)

Onwettige vreemdelinge binne Suid-Afrika kan in verdere kategorieë ingedeel word. Hierdie kategorieë word vervolgens bespreek. Alhoewel die hoofstuk in twee periodes ingedeel word, stem die tipes onwettige vreemdelinge in albei periodes ooreen.

Die eerste kategorie onwettige vreemdelinge staan algemeen bekend as "informele onwettige vreemdelinge". Dié groep bestaan uit persone wat Suid-Afrika onwettig binnekom vanaf buurstate byvoorbeeld Zimbabwe, Namibië en Mosambiek, en dan in Suid-Afrika aanbly op 'n semi-permanente basis. Die meerderheid van hierdie groep kom die land binne sonder enige dokumentasie maar probeer om Suid-Afrikaanse identiteitsdokumente te bekom sodra die grens suksesvol oorgesteek is. Ander kom Suid-Afrika as toeriste met geldige paspoorte binne, maar verbreek die toegelate verblyfperiode en probeer dan òf om werk òf vervalste identiteitsdokumente te bekom.^(4.)

In die meeste gevalle is die doel van migrasie van dié onwettige vreemdelinge ekonomies van aard en keer hulle op 'n gereelde basis terug na hulle eie tuisstate omdat familieledede dikwels afhanklik is van die inkomste wat deur die onwettige vreemdeling in Suid-Afrika verdien word. Die teenwoordigheid van dié onwettige vreemdelinge het bepaalde implikasies op ekonomiese, politieke en maatskaplike terreine in Suid-Afrika, en sal in die volgende hoofstuk in meer detail bespreek word.^(5.)

Die tweede kategorie van onwettige vreemdelinge staan algemeen bekend as "georganiseerde onwettige vreemdelinge" en bestaan hoofsaaklik uit individue wat van plan is om op 'n permanente basis, onwettig na Suid-Afrika te migreer. Sulke

individue verkoop al hulle besittings in hulle tuisstate voordat hulle migreer en kom veral van state in Europa, Asië en Sentraal-Afrika, en is na hulle aankoms in Suid-Afrika nie van plan om terug te keer na hulle tuisstaat nie. Dié tipe onwettige vreemdeling kom die land wettig binne of deur vervalste dokumentasie.

"Georganiseerde onwettige vreemdelinge" word as 'n baie groot probleem deur die Suid-Afrikaanse Regering beskou omdat dié individue se metodes om die land binne te kom en werk te bekom meer gesofistikeerd is as dié van "informele onwettige vreemdelinge", en omdat georganiseerde onwettige vreemdelinge se aktiwiteite in baie gevalle met misdaadsindikate verbind kan word.^(6.)

Die derde groep onwettige vreemdelinge kom hoofsaaklik uit Afrikastate met die doel om aansoek te doen vir vlugtelingstatus. Gewelddadige omstandighede; interne konflik in sy/haar eie staat; en vrees vir vervolging, word dikwels as redes gegee om vir vlugtelingstatus te kwalifiseer. Dié persone se ware rede om na Suid-Afrika te migreer is egter dikwels ekonomies van aard en vlugtelingstatus word slegs gebruik as verskoning om onwettig in die land aan te bly. Lottering, van die polisie-eenheid wat met onwettige vreemdelinge gemoeid is, wys daarop dat die polisie se hande in heelwat gevalle afgekap is om op te tree teen onwettige vreemdelinge. Hy stel dit ook dat: "Heelparty van hulle gooi hulle paspoorte weg en doen dan aansoek om 'n vlugtelingpermit. Dié mense beweer dat hulle van 'n land kom waar onrus is en indien hulle 'n paar vrae kan beantwoord, word dié permit aan hulle uitgereik." Indien 'n persoon aansoek doen om vlugtelingstatus neem dit dikwels 'n geruime tyd vir die aansoek om verwerk te word en 'n tydelike verblyfpermit word aan die persoon uitgereik. In die meeste gevalle bly die persoon onwettig in Suid-Afrika aan nadat die toegelate verblyfperiode op die tydelike verblyfpermit verstryk het en kan die applikant na die goedkeuring of afkeuring van die aansoek dikwels nie weer opgespoor word nie. 'n Goeie voorbeeld van hierdie tipe onwettige vreemdelinge is die Mosambiekse vlugteling in Gazankulu en Kangwane gedurende die 1980's.^(7.)

'n Mate van verwarring rakende die teenwoordigheid van onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika het gedurende die 1980's bestaan. Dié verwarring is deels veroorsaak deur die historiese posisie van vlugteling vanaf Mosambiek en die Suid-Afrikaanse Regering se weiering om dié individue as ware vlugteling te erken. Die eerste aantal Mosambiekse vlugteling het vroeg gedurende 1985 in Oos-Transvaal gearriveer. Die

individue het uit Mosambiek gevlug as gevolg van 'n toenemende mate van interne konflik gedurende hierdie periode. Buiten die 370 kilometer lange grensdraad waar Mosambiek aan Suid-Afrika grens (die oostelike deel van die Nasionale Kruger Wildtuin) was die enigste ander gebied waar die grensdraad (Norex-heining) geëlektrifiseer was, dié deel aan die suidelike kant van die Nasionale Kruger Wildtuin. Vlugtelinge of onwettige vreemdelinge wat daarin kon slaag om die grens in die twee bogenoemde gebiede onwettig oor te steek, moes daarna 35 kilometer deur die Nasionale Kruger Wildtuin vlug voordat moontlike veiligheid en belowende werkgeleenthede bereik kon word. Vele van dié individue is egter deur lede van die Suid-Afrikaanse Weermag (SAW) wat die grense gepatroleer het, aangekeer.^(8.)

Die Mosambiekse burgers wat wel suksesvol deur die grens en Kruger Wildtuin kon kom, het probeer om so vinnig as moontlik na Gazankulu te vlug. Die rede hiervoor was dat die plaaslike inwoners van Gazankulu 'n ooreenkoms met die Shangaansprekende, Mosambiekse burgers onderteken het. Die Hoof Minister van Gazankulu, prof Hudson Ntsanwisi, het met amptenare in Pretoria onderhandel om asiel aan die Mosambiekse vlugteling te verskaf. Ie asieltoegewing is verleen, met die voorwaarde dat die vlugteling nie oorgaan na Suid-Afrikaanse gebied nie. In die Kangwane-tuisland is 'n soortgelyke ooreenkoms met die Suid-Afrikaanse Regering aangegaan. Die Kangwane-tuisland en Suid-Afrika het net suid van Komatipoort aan mekaar gegrens. Volgens dié ooreenkoms sou vlugteling wat sonder permitte deur lede van die SAW (wat die grens gepatroleer het) in Kangwane gevang word, aan die polisie van Kangwane oorhandig word. Venda en Kwazulu het geweier om enige Mosambiekse burgers te help en indien die vlugteling in Suid-Afrika gevang word, sou hulle beslis gearresteer en verwyder word.^(9.)

Teen Januarie 1990 het beide die Gazankulu en Kangwane-tuislande ernstige ekonomiese probleme begin ontwikkel en was dit vir die twee tuislande toenemend moeilik om die groeiende getalle Mosambiekse vlugteling (meer as 40 000 en 20 000 onderskeidelik) te akkommodeer. Aanvalle op klein dorpie in Mosambiek gedurende 1990 tot 1991 het meer dikwels voorgekom en het veroorsaak dat die getalle vlugteling in dié twee state bly toeneem het ten spyte van samesprekings tussen RENAMO en FRELIMO gedurende dieselfde tydperk. Teen Oktober 1991 is 'n geraamde 90 000 Mosambiekse burgers in die Kangwane en Gazankulu-tuislande as

tydelike burgers geregistreer. 'n Groot aantal van dié individue het as gevolg van die swak ekonomiese omstandighede in dié twee tuislande onwettig na Suid-Afrika migreer, waar werkgeleenthede in veral die landbousektor vir goedkoop arbeid volop was.^(10.)

Met die opening van die tweede sessie van die vierde Wetgewende Vergadering van Gazankulu op 27 Maart 1987, het dr Willie van Niekerk, die Suid-Afrikaanse Minister van Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling, dit duidelik gestel dat onwettige vreemdelinge uit Mosambiek nie geduld sou word nie omdat hulle teenwoordigheid in Suid-Afrika bygedra het tot probleme, beide maatskaplik en ekonomies. Indien sulke individue buite die grense van Gazankulu gevind sou word, sou die voorlopige permitte wat aan hulle uitgereik is vir beperkte verblyf in Gazankulu, ook ingetrek word.^(11.)

Alhoewel die Suid-Afrikaanse Regering geweldige internasionale druk ondervind het om die Mosambiekse burgers as vlugteling te erken, is dit geweier. Volgens die Suid-Afrikaanse Regering het vreemdelinge die grens tussen Suid-Afrika en Mosambiek herhaaldelik op onwettige wyse oorgesteek. Dié omstandighede het begin om die Nkomati-verdrag wat gedurende 1984 onderteken is, (met regionale ontwikkeling en vooruitgang as doel) nadelig te beïnvloed.^(12.)

Nadat die Mosambiekse vlugteling aan die veiligheidsmagte van Kangwane oorhandig is, is permitte aan die vlugteling uitgereik wat hulle in staat sou stel om wettig in die tuisland aan te bly. Die twee tuislande (Kangwane en Gazankulu) se onderskeie regerings het 'n tipe vlugtelingstatus aan vlugteling uit Mosambiek verleen deur aan elke vlugteling 'n tydelike verblyfpermit van ses maande te voorsien.^(13.) Alhoewel Mosambiekse vlugteling vir rantsone en mediese hulp gekwalifiseer het, was hulle nie geregtig op staatsgesubsidieerde akkommodasie nie en kon hulle nie werk nie. Daar is wel aan hulle konsessies gegee om op "wit plase" net buite die tuislande te werk, maar slegs as hulle wettig geregistreer was as kontrak-plaasarbeiders. Die tydelike permitte wat in die genoemde tuislande aan die vreemdelinge uitgereik is, het hulle daarvan weerhou om werk in die tuislande te soek, hulle eie vee aan te hou of meer grond te bewerk as die 22 m² wat aan hulle toegeken is in die vlugtelingsnederstelling of -area. In Gazankulu is hulle selfs belet

om vuurmaakhout te versamel omdat die plaaslike inwoners 'n lonende bedryf uit die verkoop van vuurmaakhout aan vlugteling gehad het. Hierdie omstandighede in die tuislande het vele vlugteling gedwing om werk in Suid-Afrika te soek waar hulle nie as vlugteling beskou is nie, maar as onwettige vreemdelinge.^(14.)

2. Oorsake van die onwettige vreemdelingprobleem in Suid-Afrika

Soos in die vorige hoofstuk genoem, is verskeie state in suidelike Afrika gedurende die afgelope paar dekades geteister deur interne konflik, regionale konflik, droogtes en gevolglike armoede. Die gevolg is dat die ekonomieë sowel as die politieke stelsels van state byvoorbeeld Mosambiek gedurende die 1980's en vroeë 1990's onstabiel was en bykans geen ekonomiese groei getoon het nie. Die regerings van Suid-Afrika se buurstate kon gevolglik ook bykans geen werkgeleenthede, behoorlike skoolonderrig of mediese dienste aan hulle eie burgers voorsien nie. Suid-Afrika het 'n meer stabiele ekonomie en 'n groter moontlikheid van werkgeleenthede aan burgers van buurstate gebied. Die omstandighede het gedurende dié spesifieke periode, maar tans steeds, 'n groot invloed op die verskynsel van onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika, uitgeoefen.

Ekonomiese faktore is egter slegs een van verskeie faktore wat aanleiding gee tot die onwettige vreemdelingverskynsel in Suid-Afrika en selfs die eskalering daarvan.

2.1. Ekonomiese faktore

Die regionale politieke ekonomie van suidelike Afrika, met sy eie identifiseerbare organisasies, verhoudings en interaksies, is in die jare voor 1990 gekenmerk deur 'n hoë graad van polarisasie.

Gedurende die periode 1980-1990 het twee hoof faktore met betrekking tot die ekonomie in suidelike Afrika bestaan, naamlik die voortdurende ekonomiese stagnasie van die meeste van Suid-Afrika se buurstate en toenemende polarisasie van die ekonomieë in suidelike Afrika. Die volgende tabel dui die Bruto Binnelandse Produk (BBP) van Suid-Afrika teenoor dié van die lidstate van die Suider-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap (SAOG), vanaf 1965 tot 1990, aan.^(15.)

Jaarlikse gemiddelde groeikoers van BBP en bevolking (%) - Suid-Afrika en SAOG-state:

Tabel I

<i>Jare</i>	<i>BBP</i>		<i>BEVOLKINGSGROEI</i>	
	1965-80	1980-90	1965-80	1980-90
Suid-Afrika	3.7	1.3	2.4	2.4
<i>SAOG-State</i>				
Angola	-	-0.5	2.8	2.6
Botswana	13.9	11.3	3.6	3.3
Lesotho	6.8	3.1	2.3	2.7
Malawi	5.5	2.9	2.9	3.4
Mosambiek	-	-0.7	2.5	2.6
Namibië	-	0.4	2.4	3.0
Tanzanië	3.9	2.8	2.9	3.1
Zambië	2.0	0.8	3.0	3.7
Zimbabwe	5.0	2.9	3.1	3.4

Die voortdurende ekonomiese stagnasie van die meeste van Suid-Afrika se buurstate en toenemende polarisasie van die ekonomieë in suidelike Afrika was bepalende faktore in die verlaging van die BBP van Suid-Afrika en agt van die tien oorspronklike SAOG-lidstate gedurende die tydperk 1980-1990. Die Bruto Binnelandse Produk van hierdie state het gedaal tot benede die bevolkingsaanwas. Die maatskaplike en ekonomiese krisis wat die streek sedert die 1980's teister en die gewelddadige interne en regionale konflik in die streek gedurende die 1980's, was twee addisionele faktore wat aanleiding gegee het tot bogenoemde verskynsel en sodoende 'n bydrae gelewer tot die probleem van onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika.^(16.)

Die Suid-Afrikaanse Regering se beleid van destabilisasie gedurende die 1980's het die streek as geheel op beide ekonomiese en politieke vlak enorme skade laat ly. Die Suid-Afrikaanse Regering het dié staat se ekonomiese verhoudinge met SAOG-lidstate afgeskaal en het ekonomiese interaksie met state in veral die Ooste begin uitbrei. Ekonomiese verhoudinge is dus aangepas tot die nadeel van Suid-Afrika se buurstate.^(17.) Volgens 'n beraming wat gedoen is deur die Verenigde Nasies se Ekonomiese Kommissie vir Afrika, het die nege lidstate van die voormalige Suider-Afrikaanse Ontwikkelings Koördineringsraad (SAOKR) 'n verlies gelykstaande aan \$62,45 biljoen, gely. Dié verlies is toegeskryf aan Suid-Afrika se ekonomiese en militêre aggressie teenoor sy buurstate.^(18.)

2.1.1 Suid-Afrikaanse handelsvennote

Gedurende die 1980's het Suid-Afrika hom onttrek uit 'n aantal regionale ekonomiese verhoudinge, maar groot hoeveelhede van sy buurstate se produkte aangekoop. Op daardie stadium, soos tans, was state, byvoorbeeld Zimbabwe, tot 'n groot mate afhanklik van die valuta wat hulle ontvang het deurdat Suid-Afrika van hulle produkte aangekoop het. Die Suid-Afrikaanse Regering het egter 'n meer onafhanklike en onbetrokke ekonomiese beleid teenoor sy buurstate begin volg. Van Suid-Afrika se nuut gevestigde handelsvennote (hoofsaaklik Westerse state en 'n aantal state in die Ooste) het tot 'n mindere mate gebruik gemaak van die hawens en spoorweë in byvoorbeeld Mosambiek (die gebruik van die hawe in Mosambiek het afgeneem tot minder as een tiende van die gebruik voor Mosambiek se onafhanklikheid). Die Suid-Afrikaanse Vervoerdienste het ook 'n doelbewuste veldtog onderneem om handelsvennote in meer ekonomies ontwikkelde state te werf en die nuwe ekonomiese verhoudings is onafhanklik gehou van ander regionale vervoernetwerke. Die invoer van hidro-elektriese krag van Suid-Afrikaanse buurstate is stopgesit deur die sluiting van die Cabora Bassa waterskema en is daar tot 'n mindere mate gebruik gemaak van migrante arbeid vanaf state soos Mosambiek. Die gevolg was dat die getalle vreemdelingarbeiders in die mynbousektor drasties afgeneem het. Die afname van vreemdelingarbeiders was hoofsaaklik as gevolg van nuwe beleid wat deur die Suid-Afrikaanse Regering geïmplementeer is, in 'n poging om getalle vreemdelingarbeiders te verminder. Die gevolge van hierdie veranderinge het tot die vroeë 1990's 'n noemenswaardige invloed op regionale ekonomiese verhoudinge en

die ekonomieë van verskeie state in die streek, gehad. In 1995 het Suid-Afrika vyf keer meer goedere aan state in die streek (asook ander state) uitgevoer as wat die onderskeie state in die streek gesamentlik uitgevoer (na Suid-Afrika maar ook ander state), het.^(19.)

2.1.2. Die Internasionale Monetêre Fonds (IMF)/WêreldbANK strukturele aanpassingsprogramme

Al die bogenoemde faktore het 'n negatiewe impak op die formele binnelandse diensverskaffingsektor van verskeie van Suid-Afrika se buurstate gehad. As gevolg van ekonomiese agteruitgang kon dié state nie voldoende werkgeleenthede aan hulle eie burgers verskaf nie. Dit het gelei tot toenemende migrasie (beide wettig en onwettig) na Suid-Afrika. Soos reeds genoem, was state soos byvoorbeeld Mosambiek en Zimbabwe tot 'n groot mate afhanklik van die buitelandse valuta wat deur die kontrakarbeiders (werksaam in Suid-Afrika) verdien is en na hulle families in hulle onderskeie tuisstate teruggestuur is. Deur die nuwe, meer beperkende vreemdelingarbeidsbeleid wat deur die Suid-Afrikaanse Regering geïmplementeer is, is dié noodsaaklike bron van buitelandse valuta tot 'n groot mate verminder. Die eerste reeks van die IMF/WêreldbANK gesubsidieërde strukturele aanpassingsprogramme het die ekonomieë van die state in die streek ook beïnvloed. Sedert die middel 1980's het die meeste van die SAOG-lidstate gevind dat hulle as gevolg van verskeie redes verplig was om die strukturele aanpassingsprogramme (SAP's) te implementeer. Deur die SAP's het die IMF en WêreldbANK gepoog om stabiliteit in beide die onderskeie state en die streek as geheel te verkry deur die navolging van die volgende riglyne: drastiese geldeenheid devaluasies; verkleining en aanpassing van staatsbegrotings; en die onttrekking van staatsubsidies.^(20.)

Deur die implementering van die SAP's is ook gepoog om die rol van die regering in die bepaalde staat se ekonomie te verminder en beskikbare fondse vir privaatsektor entrepreneurskap te verhoog. In sommige gevalle het die programme tog gehelp om tot 'n mate ekonomiese groei teweeg te bring, maar dit was in baie gevalle ten koste van bestaande lewenstandaarde (veral in stedelike gebiede) en maatskaplike besteding (waar drastiese besnoeiings gemaak is). Drastiese afnames in werkverskaffing in die openbare sektor het ook probleme veroorsaak en die

eindresultaat was 'n dramatiese toename in maatskaplike ongelykheid. Die klein stedelike elites het hulle lewenstandaarde sigbaar verbeter terwyl die grootste deel van die bevolking se armoede aanhou vererger het. Vir die inwoners van sulke state was die enigste alternatief om werkgeleenthede en 'n beter toekoms in 'n ander staat te gaan soek, al was dit ook op 'n onwettige wyse.^(21.)

In die geval van Mosambiek het 'n steekproef aangedui dat 'n drastiese afname in die werkverskaffing van 590 produktiewe ondernemings - vanaf 149 000 in 1991 tot 137 000 in 1992, voorgekom het. Die 42 000 arbeiders wat in die Suid-Afrikaanse mynbousektor werkzaam was gedurende daardie periode, was dus bykans een derde van die totale getal individue wat deur 590 ondernemings in Mosambiek in diens geneem kon gewees het. Die besnoeiing van uitgawes in Mosambiek se nasionale begroting het ook gelei tot 'n afname van indiensneming van individue in verskeie staatsdepartemente. Toenemende ekonomiese onstabieleit in Mosambiek gedurende die 1980's en vroeë 1990's het gepaardgegaan met politieke onstabieleit en onsekerheid. Beide die FRELIMO en RENAMO gewapende magte was gedurende daardie periode betrokke by 'n proses van demobilisasie wat duisende manlike burgers geraak het. Tydens die burgeroorlog het baie van hierdie soldate jare in die veld spandeer en aangesien vele van hierdie soldate op 'n baie jong ouderdom by RENAMO en FRELIMO aangesluit het, was hulle ná die burgeroorlog ongeletterd, onbekwaam of het hulle die vaardighede wat hulle vroeër gehad het, afgeleer. Met die beëindiging van die gewapende konflik moes dié mans weer werk soek in 'n staat met swak skoolonderrig, 'n uiters swak ekonomie en min werkgeleenthede. Vele van die voormalige soldate se enigste uitweg was ook om die Suid-Afrikaanse grens onwettig oor te steek met die hoop op werkgeleenthede en 'n beter toekoms.^(22.)

2.1.3. Die migrante arbeidstelsel

Die groeiende aanvraag vir migrante arbeid in veral Suid-Afrika se mynbousektor het gelei tot die ontwikkeling van 'n uitgebreide migrante kontrakarbidstelsel wat verskeie state in die streek betrek het. Buurstate, byvoorbeeld Mosambiek en Swaziland, se inwoners het gedien as beskikbare arbeidsbronne wat die Suid-Afrikaanse mynbousektor se eise vir goedkoop, ongeskoolde swart arbeid kon bevredig. Kontrakte is aan die vreemdelingarbeiders aangebied, wat hulle toegelaat

het om vir 'n periode wettig in Suid-Afrika te werk, maar hulle moes na die verstryking van die toegelate periode weer hulle kontrakte hernu. Die ekonomieë van verskeie buurstate (onder andere Mosambiek) het toenemend begin afhanklik raak van die migrante kontrakarbeidstelsel wat hulle voorsien het van buitelandse valuta en beskikbare werkgeleenthede wat hulle nie in hulle eie state aan hulle burgers kon bied nie.^(23.)

Gedurende die periode 1980 tot ongeveer 1982 het migrante arbeid 'n merkbare rol in die Suid-Afrikaanse ekonomie begin speel. Gedurende dié tydperk het 'n konstante aanvraag vir goedkoop arbeid in verskeie sektore van die ekonomie ontstaan en voldoende goedkoop vreemdelingarbeid is op verskeie wyses deur die Suid-Afrikaanse Regering en die privaatsektor verseker. Eerstens het die regering in 'n poging om te verseker dat goedkoop, beskikbare arbeid altyd maklik bekombaar sal wees, spesiale reserwate aangewys waarheen swart gemeenskappe gedwing is om te verhuis. Tweedens het werkpermitte wat aan vreemdelingarbeiders uitgereik is, 'n gebied gespesifiseer waarin die arbeider toegelaat is om te werk. In sommige van dié gebiede het armoede en oorbevolking egter daartoe gelei dat sekere vreemdelingarbeiders hulle werkpermitvoorwaardes verbreek deur werk te gaan soek in "wit" gemeenskappe. Derdens is verskeie tipes belasting deur die koloniale owerhede in Suid-Afrikaanse buurstate ingestel. Suid-Afrika was een van die min state waar burgers van ander state (deur middel van die bestaande migrante arbeidstelsel) genoeg geld kon verdien om die belasting in hulle tuisstate te betaal. Laasgenoemde was een van die hoofredes vir die ontstaan van die toenemende migrasie van arbeiders na Suid-Afrika.^(24.)

'n Faktor wat bogenoemde verskynsel verder aangemoedig het, was die diversifikasie van die Suid-Afrikaanse ekonomie gedurende die 1980's. Die gevolg van die diversifikasie van die Suid-Afrikaanse ekonomie was die snelle ontwikkeling en uitbreiding van werkgeleenthede wat die produksiesektore sowel as die openbare en private konstruksie maatskappye aan individue kon bied, insluitende individue uit buurstate wat bereid was om vir 'n minimale bedrag te werk. Terwyl die skerp styging in die arbeidsaanvraag 'n verhoging in loonvlakke aan swart arbeiders veroorsaak het, het teenstrydigheid tussen loonvlakke van die industriële en mynbousektore, ontstaan. Die Kamer van Mynwese se reaksie op die toenemende

teenstrydigheid was om dié sektor se werwing van swart, onbekwame arbeiders vanaf state buite Suid-Afrika te intensifiseer, eerder as om met die sekondêre en tersiêre sektore binne Suid-Afrika te kompeteer vir swart arbeiders.^(25.)

Vanaf die vroeë 1980's het bepaalde veranderinge in die Suid-Afrikaanse ekonomie en beleid egter die migrante kontrakarbeidstelsel negatief begin beïnvloed. Meer klem is geplaas op die werwing van geskoolde en bekwame arbeid eerder as ongeskoolde arbeid. Vreemdelingarbeiders vanaf buurstate binne Suid-Afrika is verkies bo arbeiders uit Suid-Afrikaanse buurstate.^(26.) Met die vervanging van die *Wet op Vreemdelingbeheer van 1986* is die kontrole oor die beweging van swart Suid-Afrikaanse burgers binne Suid-Afrika laat vaar. As gevolg hiervan kon swart persone vrylik binne Suid-Afrika rondbeweeg op soek na werk, en veral mynbou maatskappye het gehoop dat meer swart arbeiders in die omgewing van die myne sou kom woon, om sodoende 'n meer stabiele en bekwame arbeidsmag (as dié van buurstate) tot hulle beskikking te hê.^(27.) Die neiging van veral mynbou maatskappye om meer van Suid-Afrikaanse werkers, en werkers uit tuislande binne Suid-Afrika gebruik te maak, het gelei tot 'n drastiese afname in die getal vreemdelingarbeiders in die Suid-Afrikaanse mynbousektor. Die getalle vreemdelingarbeiders het soos volg afgeneem: 606 000 werkers in 1951; 587 000 in 1960; 490 000 in 1970; 211 247 in 1986; tot 165 825 gedurende 1995.^(28.)

Sedert die 1980's het die aantal vreemdelinge wat gepoog het om Suid-Afrika onwettig binne te kom, toenemend vermeerder. Die vraag ontstaan of die sluiting en afskaling van die wettige metodes van migrasie vir vreemdelingarbeiders (wat dikwels onbekwaam en ongeletterd was) vanaf veral state in suidelike Afrika, nie dalk gelei het tot die verhoging van onwettige migrasie van ongeskoolde arbeid na Suid-Afrika nie. Die meer stabiele Suid-Afrikaanse ekonomie en die gevolglike groter beskikbaarheid van werkgeleenthede, in veral die mynbou- en landbousektore het aan burgers uit veral Mosambiek, Namibië en Angola die nodige aansporing gegee om onwettig na Suid-Afrika te migreer.^(29.)

Die tendens gedurende die middel van die tagtigerjare om meer bekwame Suid-Afrikaanse werkers in diens te neem, eerder as ongeskoolde vreemdelingarbeiders, het vreemdelingarbeiders uit buurstate aangespoor om Suid-Afrika onwettig binne te

kom op soek na werk. Buurstata se afhanklikheid van waardevolle valuta wat werkers verdien het deur in Suid-Afrika te werk, was slegs een van die faktore wat bygedra het tot die groeiende getalle onwettige vreemdelinge gedurende die laat 1980's en vroeë 1990's.

2.2. Politieke faktore

Politieke of etniese geweld binne 'n staat is geneig om onwettige migrasie te bevorder. In suidelike Afrika was die interne konflik in beide Angola en Mosambiek tot 'n groot mate verantwoordelik vir onwettige migrasie na Suid-Afrika in beide die 1980's en die 1990's. Dit is nodig om te noem dat die individue wat na Suid-Afrika gevlug het as gevolg van burgeroorloë en gewelddadige konflik in hulle eie state, nie as vlugtlinge deur die Suid-Afrikaanse regering erken is nie, maar as onwettige vreemdelinge. Volgens die Suid-Afrikaanse regering het dié individue nie gevlug as gevolg van konflik in hulle tuisstaat nie, maar eerder as gevolg van ekonomiese redes en het die moontlikheid bestaan dat amptelike vlugtelingsstatus misbruik sou word en werkgeleenthede van Suid-Afrikaanse burgers weggeneem sou word. Minnaar stel in hierdie verband dat..."At the time, while legislation dealing with aliens did exist, the government of the time was reluctant or 'disinclined' to allow into the country refugees from neighbouring black states. Because of this disinclination (the government felt obliged to provide jobs for South African citizens first), aliens did not report themselves as refugees for fear of being summarily deported. In addition, since South Africa was not a signatory to the *United Nations Convention on Refugees* nor the *OAU Convention*, it was not obliged to give Mozambican fugitives refugee status (although the broad principles of granting refugee status were adhered to). The South African government was also sensitive to allowing a UN or UNHCR presence in South Africa, viewing such a presence as an abrogation of its national sovereignty." (30.)

Etniese of interne konflik binne 'n bepaalde staat het gewoonlik 'n dramatiese invloed op die lewenswyse en lewenstandaarde van die burgers van daardie staat. In 1990 is beraam dat tussen 600 000 en 1 000 000 individue in Mosambiek dood is en 'n verdere drie miljoen uit hulle dorpe en/of huise gedryf is as gevolg van interne konflik.^(31.) Gedurende 1992 het groot getalle Mosambiekers na Suid-Afrika gestroom as gevolg van die gewapende konflik in Mosambiek. Mosambiekse vlugtlinge het

hulself by Kangwane as vlugteling laat registreer, maar vele het wel probeer om vanaf die 34 verskillende vlugtelingskampe in Kangwane na die Johannesburg-area te kom op soek na werkgeleenthede. Gedurende Oktober 1992 is 'n vredesooreenkoms tussen RENAMO en FRELIMO onderteken. Dié ooreenkoms en gevolglike vrede in Mosambiek het egter nie die toenemende getalle onwettige vreemdelinge wat na Suid-Afrika gestroom het, verminder nie. 'n Enorme tekort aan werkgeleenthede in Mosambiek, as gevolg van die ineenstorting van infrastrukture, het individue toenemend motiveer om die grens na Suid-Afrika onwettig oor te steek op soek na moontlike werkgeleenthede en 'n beter lewe.^(32.)

Soos reeds genoem, het die Suid-Afrikaanse Regering voor 1993 nie die groot getalle Mosambiekse burgers in Suid-Afrika as vlugteling erken nie, maar wel as onwettige vreemdelinge beskou. Op 6 September 1993 het die Suid-Afrikaanse Regering, die Mosambiekse Regering en die Verenigde Nasies se Hoë Kommissaris vir Vlugteling (VNHKV) 'n ooreenkoms onderteken waarin ooreengekom is dat vlugtelingsstatus aan die meer as 300 000 Mosambiekers wat in daardie stadium in Suid-Afrika woonagtig was (wat vanaf Mosambiek, Gazankulu en Kangwane na Suid-Afrika migreer het), gegee sou word. Dit het egter slegs gegeld vir Mosambiekse burgers wat Suid-Afrika tussen 1985 en 1992 binnegekom het, en die individue moes hulself vrywillig vir repatriasie aanmeld. Die afsluitdatum vir aanmelding was Maart 1995.^(33.)

Met die ondertekening van die vredesooreenkoms tussen RENAMO en FRELIMO in Mosambiek, het die VNHKV begin met die grootskaalse repatriasie van Mosambiekse burgers uit Suid-Afrika. Van die bykans 120 000 Mosambiekse vlugteling wat in daardie stadium in Suid-Afrika geregistreer was (individue wat hulself voor die Maart 1995 afsluitdatum as Mosambiekse vlugteling aangemeld het), is slegs 32 000 amptelik gedurende 1994 en tot en met 31 Maart 1995 met die beëindiging van die VNHKV se repatriasie programme, gerepatrieer. 'n Geraamde getal van sowat 70 000 tot 90 000 Mosambiekse burgers is nie gerepatrieer nie. Vir sulke individue was dit beter om in Suid-Afrika aan te bly en onwettig hier te werk as om na 'n staat terug te keer wat in puin gelê is as gevolg van 'n oorlog.^(34.)

Ook in Angola was die oorlog verantwoordelik vir grootskaalse materiële- en lewensverlies. Volgens 'n Verenigde Nasies verslag wat in 1992 uitgereik is, het 'n

beraamde getal van 1,4 miljoen Angolese burgers (uit 'n bevolking van tien miljoen) materiële verlies, in die vorm van vernietiging van oeste en huise (en die gevolglike verlies aan werkgeleenthede) en persoonlike verlies, in die vorm van die dood van familieledede en vriende, as 'n direkte gevolg van die burgeroorlog in die staat, gely. Van hierdie 1,4 miljoen was bykans almal potensiële onwettige vreemdelinge.^(35.)

Die April 1994 verkiesing in Suid-Afrika het gelei tot die opening, beide op politieke en ekonomiese vlak, van internasionale markte vir Suid-Afrika, en dit was 'n bepalende faktor in die toenemende getalle migrante (beide wettig en onwettig) in Suid-Afrika. Die getalle onwettige vreemdelinge uit Mosambiek en Zimbabwe het toenemend vermeerder na die verkiesing ten spyte van polities-stabiele omstandighede en voortdurende repatriasie programme wat deur die VNHKV, wat veral in Mosambiek geïmplementeer is.^(36.) Met die vooruitsig van 'n nuwe regering in Suid-Afrika is verskeie politieke organisasies soos die African National Congress (ANC), in die vroeë 1990's ontban. Met die ontbanning van die organisasies het vele individue wat vir jare in die RSA verbied is, weer toegelaat om Suid-Afrika binne te kom en vrye politieke aktiwiteite is nie meer beperk nie. Politieke vryheid kan vir 'n persoon geweldig belangrik wees, veral as dié tipe vryheid nie in sy eie staat bestaan nie. Die relatiewe vreedsame oorgang na 'n meerderheidsregering na die 1994 verkiesings, het ook die persepsie laat ontstaan dat werkgeleenthede in Suid-Afrika meer volop is as in ander state. Beloftes van diensverskaffing en ontwikkeling op alle terreine (hoofsaaklik deur middel van die Heropbou en Ontwikkelingsprogram), deur politieke leiers in Suid-Afrika, het verhoogde verwagtinge onder Suid-Afrikaanse burgers maar ook onder burgers van ander state, geskep. Dié verwagtinge was dikwels 'n belangrike faktor in die onwettige migrasie van individue na Suid-Afrika.^(37.)

2.3. Sosio-kulturele faktore

In Afrika word bande met 'n spesifieke stam of stamgroep verkies bo die bande van burgerskap in 'n bepaalde staat. Dié voorkeur het as 'n fasiliterende faktor in die aanmoediging van onwettige migrasie na Suid-Afrika in die 1980's en die 1990's, gedien. Een rede vir die hoë konsentrasie Mosambiekse burgers in Gazankulu gedurende die 1980's, was dat dié Mosambiekers Shangaans was en dus 'n kulturele ooreenkoms met die burgers van Gazankulu gedeel het. Onwettige vreemdelinge glo

dikwels dat hulle hulp van hulle stamlede aan die Suid-Afrikaanse kant van die grens sal ontvang as hulle daar arriveer.^(38.)

Dieselfde oorwegings geld steeds. Omdat die aantal onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika op miljoene geraam word, bestaan die moontlikheid dat 'n persoon wat van plan is om onwettig na Suid-Afrika te migreer, familie, vriende of lede van sy/haar stam in Suid-Afrika ken, en op hulle staatmaak om aan hom/haar huisvesting en voedsel te verskaf, indien so 'n persoon daarin sou slaag om Suid-Afrika onwettig binne te kom.^(39.)

2.4. Presedent

Sommige kundiges beweer dat presedent 'n belangrike rol in wettige, asook onwettige migrasie speel. Korner stel dit dat: "Once migration has been routine, as it has been in most of the countries concerned [traditionally receiving countries], relevant information is more or less common knowledge. The fact that migration paths and procedures have been 'run-in' also makes the risk less-daunting. Migration may then become a mass phenomenon."^(40.)

As 'n persoon bewus is van 'n vriend of familieledede wat daarin geslaag het om Suid-Afrika onwettig binne te kom, en ook van plan is om dit te doen, kan so 'n persoon dus waardevolle en bruikbare inligting bekom om sy/haar poging suksesvol te maak. Solomon hou die volgende geval voor as bewys: "George, a Mozambican residing illegally in South Africa, admitted that his cousin's successful negotiation of the obstacles to emigration - including an electric fence and South African National Defence Force (SANDF) patrols - gave him the necessary incentive to emigrate as well. He also knew that upon arrival his cousin and friends would provide him with food and shelter while he sought employment."^(41.)

Individue wat van plan is om onwettig te migreer word dus aangemoedig om tot die daad oor te gaan as 'n vriend en/of familielid se poging suksesvol was, hetsy as "informele onwettige vreemdeling" of as "georganiseerde onwettige vreemdeling".

2.5. Omgewingsfaktore

Ongunstige omgewingsfaktore het oor die afgelope paar jaar 'n belangrike bydrae gelewer tot die groeiende getalle onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika. "Droughts, floods, earthquakes, and crop failures - all tend to induce people to leave the land in search of the basic necessities in urban areas or in a new country."^(42.)

Angola is 'n goeie voorbeeld van 'n staat waar negatiewe omgewingsfaktore aanleiding gee tot toenemende getalle onwettige vreemdelinge in onder andere Suid-Afrika. Gedurende 1991 het swak reënval in die sentrale en suidelike provinsies van Angola (wat saamgeval het met jare van interne konflik in dié staat) veroorsaak dat 1,9 miljoen burgers hongersnood in die gesig gestaar het. Omdat die sentrale dele van die land die ergste deur die droogte getref is, het duisende burgers wat in dié gebiede woonagtig was na die grensgebiede getrek met die hoop op beter omstandighede. Verswakke infrastrukture, volgehoue droogtes en toenemende werkloosheid het egter veroorsaak dat groot getalle Angolese burgers onwettig na Suid-Afrikaanse migreer het op soek na beter werkgeleenthede en 'n beter lewe.^(43.)

Gedurende Januarie en Februarie 1997 het abnormale hoë reënval syfers in Mosambiek, maar ook in Zimbabwe en Botswana, gelei tot die ergste vloede wat dié state in die afgelope 20 jaar ondervind het. As gevolg van die vloede, is meer as 7 300 huise en 79 520 hektaar gesaaide oeste oorstrom en is 78 mense dood. Die feit dat vele Mosambiekse burgers se oeste as gevolg van die vloede oorstrom het, het 'n groot invloed gehad op besluite om onwettig na Suid-Afrika te migreer op soek na werk.^(44.)

Verskeie faktore dra dus by tot die toenemende getalle onwettige vreemdelinge wat na Suid-Afrika migreer het, en steeds onwettig migreer. Twee faktore wat uitgesonder kan word as die belangrikste, is ekonomiese en politieke faktore. Volgehoue ekonomiese en politieke onstabieleit in Suid-Afrika se buurstate het 'n noemenswaardige rol gespeel in toenemende getalle vreemdelinge wat onwettig na Suid-Afrika migreer.

In die volgende onderafdeling word die verskeie wyses waarop onwettige

vreemdelinge Suid-Afrika binnekoms; wyses waarop hulle hul teenwoordigheid in Suid-Afrika probeer verbloem; en die beraamde omvang van die onwettige vreemdelingprobleem, bespreek.

3. Wyses van binnekoms, wyses van vestiging en die omvang van die onwettige vreemdelingprobleem

Soos reeds aangedui, is dit belangrik om te onderskei tussen individue wat Suid-Afrika op 'n onwettige wyse binnekoms (deur onwettig oor die grens te beweeg of gebruik te maak van valse dokumente) en individue wat Suid-Afrika wettig binnekoms, maar dan die voorwaardes van sy/haar visum of tydelike werkpermit verbreek en onwettig in Suid-Afrika aanbly. Aangesien daar in die volgende hoofstukke na die uitsetting en deportasie van onwettige vreemdelinge verwys word, is dit nodig om dié onderskeid aan te toon. Uitsetting is die proses waarmee 'n individu wat 'n staat op onwettige wyse binnegekoms het of wie se tydelike verblyf- en of werkpermit verval het, na sy/haar tuisstaat teruggestuur word. Deportasie is die proses waarmee 'n individu van die land waar hy/sy 'n wettige inwoner is, na sy/haar tuisstaat teruggestuur word indien sy/haar teenwoordigheid in die bepaalde staat as ongewens gesien word, of indien hy/sy 'n misdadig pleeg. Die persoon ontvang 'n boete of vonnis in die hof en word nie toegelaat om die land vanwaar hy/sy gedeporteer word, weer binne te kom nie. In albei gevalle is toestemming van die Minister, in die vorm van 'n lasbrief, nodig voordat persone uit Suid-Afrika verwyder word. 'n Onwettige vreemdeling kan ook op bevel van die Hof gedeporteer word.^(45.)

In die volgende onderafdeling word wyses van beide binnekoms en vestiging asook die beraamde omvang van die onwettige vreemdelingprobleem in Suid-Afrika, bespreek.

3.1. Die tydperk 1980-1990

Die vroeë 1980's is hoofsaaklik gekenmerk deur die grootskaalse gebruik van migrante arbeid in veral die Suid-Afrikaanse mynbousektor, maar die gebruik van hierdie tipe arbeid het gedurende die laat 1980's, dramaties afgeneem. 'n Groot gedeelte van die vreemdelingarbeiders was egter teen die laat 1980's al tot 'n groot

mate afhanklik van die valuta wat hulle verdien het deur in Suid-Afrika te werk en gewoond aan die verskeie werkgeleenthede wat bestaan het. Hierdie was egter, soos reeds bespreek, slegs een van verskeie faktore wat aanleiding gegee het tot die toenemende getalle vreemdelinge wat onwettig na Suid-Afrika migreer het.

In dié onderafdeling word die wyses van binnekoms en vestiging, sowel as die beraamde omvang van die onwettige vreemdelingprobleem in Suid-Afrika gedurende die periode 1980-1990, bespreek.

3.1.1. Wyses van binnekoms

Ten spyte van verskeie pogings deur die Suid-Afrikaanse Regering, byvoorbeeld die oprig en verlenging van die Norex-heining om onwettige vreemdelinge se pogings om Suid-Afrika onwettig binne te kom te stuit, het getalle toegeneem. In die volgende gedeelte word die algemene wyses van binnekoms van onwettige vreemdelinge gedurende die periode 1980-1990, bespreek.

a. Vervalsing van dokumente

Die vervalsing van Suid-Afrikaanse identiteitsdokumente is een van die grootste probleme wat die teenwoordigheid van onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika, betref. Die vooruitsig van beter lewensomstandighede, beter werkgeleenthede en hoër lone het gedurende die vroeë 1980's duisende individue uit veral Mosambiek na Suid-Afrika laat stroom. 'n Groot persentasie van die onwettige vreemdelinge het van so vër as Malawi na Suid-Afrika migreer met die hoop op moontlike werkgeleenthede en 'n beter toekoms.^(46.)

Die vervalsing van nasionale identiteitsdokumente, paspoorte en tydelike werkpermitte het vanaf 1982 kommerwekkend begin toeneem. Vlughtelinge en onwettige vreemdelinge wat gedurende 1982 as gevolg van hierdie oortreding gearrester is, het aan lede van die polisie verklaar dat individue wat wel daarin slaag om onwettig oor die Suid-Afrikaanse grens te beweeg, reguit Bophuthatswana toe vlug omdat vervalste paspoorte daar maklik bekombaar was. Amptenare in Bophuthatswana kon met soveel as R30 omgekoop word om paspoorte onwettig uit

te reik. Met só 'n paspoort kon 'n vlugteling of onwettige vreemdeling Suid-Afrika maklik binnekom en akkommodasie en werk bekom. Dié individue het Suid-Afrika dus onwettig binnegekóm deur gebruik te maak van vervalste dokumente.^(47.)

b. Porositeit van Suid-Afrikaanse grense

Gedurende die periode 1980-1990 het die grootste aantal onwettige vreemdelinge wat na Suid-Afrika migreer het, dit gedoen deur onwettig oor die grens te beweeg sonder enige dokumentasie. Die lengte van die grens, oneffektiewe kontrole by sommige grensposte en die feit dat die grens in sommige gebiede slegs aangedui is deur 'n rivier, het dit vir onwettige vreemdelinge maklik gemaak om die grens onwettig oor te steek. Voor die oprigting van die geëlektrifiseerde heining (Norex-heining), was die oorsteek van die grens in die noordelike gedeelte van Suid-Afrika deur veral Zimbabwiese en Mosambiekse onwettige vreemdelinge, maklik. Gedurende Maart 1982 is berig dat onwettige vreemdelinge by die Derdepoort-grenspos, sowat 100 kilometer vanaf Thabazimbi, byna 'vrye toegang' tot Suid-Afrika gehad het deur bloot die vlak Maricorivier oor te steek en dan oor die grensdraad te klim.^(48.)

c. Die geëlektrifiseerde (Norex) heining

Vanaf 1987 het die burgeroorlog in Mosambiek vererger en veroorsaak dat vele Mosambiekse burgers na Suid-Afrika gevlug het. Terselfdertyd het interne konflik en hongersnood Zimbabwiese burgers na Suid-Afrika begin dwing. Die Suid-Afrikaanse Regering het op die toenemende getalle onwettige vreemdelinge gereageer deur die bestaande geëlektrifiseerde grensdraad aan Suid-Afrika se noordelike grens, te verleng. Dié heining is gedurende 1985 opgerig in 'n poging om onwettige vreemdelinge uit Zimbabwe te stuit, maar is teen 1987 deur die regering as oneffektief beskou omdat die heining so dikwels deur onwettige vreemdelinge geknip is dat permanente patrollies van SAW-personeel nodig was vir die instandhouding en reparasie daarvan.^(49.) Gedurende 1988 het 'n Suid-Afrikaanse immigrasiebeampte verklaar dat: "...more than 2 000 Zimbabweans had succeeded in entering the Transvaal illegally, despite the 70 km fence built at a cost of more than R20 million."^(50.)

Onwettige vreemdelinge het dus van verskeie metodes gebruik gemaak om Suid-Afrika onwettig binne te kom. Vele het Suid-Afrika onwettig binnegekome deur middel van vervalste dokumentasie maar die meerderheid onwettige vreemdelinge het die grens onwettig oorgesteek.

3.1.2. Wysies van vestiging

Burgers van ander state het Suid-Afrika dikwels wettig binnegekome, maar dan onwettig in Suid-Afrika aangebly deur die voorwaardes van sy/haar visum of werkpermit te verbreek. Vervalste identiteitsdokumente is ook soms teen groot bedrae aan sulke individue verkoop. Hierdie tipe vreemdeling het dus van verskeie metodes gebruik gemaak om hulle verblyf in Suid-Afrika te fasiliteer.

a. Die koop van ouers

Dit het dikwels gebeur dat plaaslike swart burgers van die onwettige vreemdelinge versteek of selfs probeer het om vir hulle Suid-Afrikaanse burgerskap te bekom. 'n Woordvoerder van die polisie in Oos-Transvaal het dit gestel dat: "Dit gebeur dikwels dat die Mosambiekers vir hulle Suid-Afrikaanse ouers 'koop' wat dan hoog en laag sweer dat die vreemdeling hul kind is." Op hierdie manier kon die "ouers" net getuig dat "die kind" vanaf geboorte nie geregistreer is nie, en kon die onwettige vreemdeling vir Suid-Afrikaanse burgerskap, gekwalifiseer.^(51.)

b. Die verbreking van voorwaardes van visums en tydelike werkpermitte

Sommige individue het 'n ander metode gebruik om onwettig in Suid-Afrika aan te bly. Volgens bestaande beheermaatreëls gedurende daardie periode, moes vreemdelingarbeiders uit buurstate op 'n gereelde basis hulle werkpermitte laat hernu. Gedurende 1982 het die Kommissaris van Departementele Samewerking en Ontwikkeling in Oos-Transvaal dit gestel dat daar ongeveer 12 000 werkers uit Mosambiek in Oos-Transvaal was, maar dat hulle voor die einde van Desember (1982) na Mosambiek moes teruggaan om hulle werkpermitte te hernu. Vele van die vreemdelingarbeiders wat gedurende 1980-1990 aan die vereistes van hernuwing van tydelike werkpermitte moes voldoen, het onwettig in Suid-Afrika aangebly uit vrees

dat hulle werkpermitte nie weer hernu sou word nie, en hulle nie weer toegelaat sou word om in Suid-Afrika te werk nie. In baie gevalle het individue Suid-Afrika as toeriste binnegekom, maar dan langer aangebly as die toegelate periode wat op die toeriste visums gespesifiseer is. Dié tipe onwettige vreemdelinge kom Suid-Afrika op 'n wettige wyse binne, maar bly dan onwettig in Suid-Afrika aan.^(52.) Dit was vir onwettige vreemdelinge uiters belangrik om in Suid-Afrika te bly en hulle sou bykans enigiets probeer om hulle onwettige teenwoordigheid te verbloem of te wettig, eerder as om terug te gaan na hulle eie state.

3.1.3. Die omvang van die onwettige vreemdelingprobleem

Soos tans die geval is, was dit reeds gedurende die periode 1980-1990 moeilik om 'n korrekte raming van die werklike getal onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika te kry. Een aspek wat sake bemoeilik het, was die feit dat die onderskeid tussen onwettige vreemdelinge en vlugteling gedurende dié periode nog nie aan almal duidelik was nie en is onwettige vreemdelinge telkens vir vlugteling aangesien. Een manier waardeur 'n aanduiding van moontlike getalle verkry kan word, is om die aantal uitsettings, deportasies en inhegtenisnemings van onwettige vreemdelinge, in ag te neem.

In die periode 1980-1990 is die groot getalle onwettige vreemdelinge uit veral Mosambiek as 'n groot probleem gesien. Gedurende Maart 1987 het die Suid-Afrikaanse Minister van Nasionale Gesondheid en Bevolkingsontwikkeling, dr Willie van Niekerk, dit gestel dat daar gedurende 1986 sowat 19 081 Mosambiekse burgers alleen uit Suid-Afrika verwyder is.^(53.) Vanaf 1987 het die gewapende konflik in Mosambiek vererger en het die getalle onwettige vreemdelinge wat na Suid-Afrika migreer het, drasties toegeneem. Gedurende die eerste drie maande van 1989, is 8 000 onwettige vreemdelinge uit Mosambiek deur die SAW en Suid-Afrikaanse Polisie (SAP) aangekeer, en na Mosambiek verwyder.^(54.)

Die Suid-Afrikaanse Minister van Binnelandse Sake, J Botha, het gedurende April en Mei 1989 in die Parlement op vroeë in verband met onwettige vreemdelinge gereageer deur te verklaar dat 44 225 onwettige vreemdelinge gedurende 1988 na hulle eie state verwyder is. Van dié getal was slegs 14 persone van state buite Afrika, afkomstig.^(55.)

Die statistiek van getalle onwettige vreemdelinge wat vanaf 1988-1990 uit Suid-Afrika verwyder is, is soos volg.^(56.)

Tabel II

UITSETTINGS VAN ONWETTIGE VREEMDELINGE UIT SUID-AFRIKA: 1988 - 1990				
STATE	1988	1989	1990	TOTAAL
Angola	-	-	-	
Botswana	757	843	596	2 196
Lesotho	4 400	4 728	3 832	1 296
Malawi	248	110	78	436
Mosambiek	33 446	38 758	42 330	114 534
Swaziland	1 839	1 260	1 225	4 324
Zimbabwe	3 527	5 817	5 363	14 707
Ander state	8	9	11	28
TOTAAL	44 225	51 525	53 435	149 185

Volgens die Suid-Afrikaanse Jaarboek is die totale getal onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika gedurende 1988 op meer as 1,2 miljoen geraam.^(57.) Soos tans die geval, is die meeste van dié individue vanaf Mosambiek afkomstig. Gedurende Oktober 1991 is ongeveer 3 000 onwettige vreemdelinge per maand in die omgewing van Komatipoort deur SAW-lede aangekeer, en deur die Ressano Garcia grenspos na Mosambiek verwyder. Dié maatreël het egter 'n probleem veroorsaak. Onwettige vreemdelinge wat verder noord, naby die Pafuri-hek van die Kruger Wildtuin aangekeer is, kon nie deur die Ressano Garcia grenspos uitgesit word nie. Die rede was dat sulke individue nie in staat was om van die Ressano Garcia grenspos na hulle families of huise wat honderde kilometers noord van die grenspos geleë was, terug te keer nie. Die risiko was vir sulke individue te groot omdat die roete daarheen geaffekteer is deur 'n burgeroorlog en landmyne was algemeen. Die gevolg hiervan

was die ontwikkeling van 'n informele nedersetting naby die Ressano Garcia grenspos waaruit onwettige vreemdelinge daagliks probeer het om die grens na Suid-Afrika onwettig oor te steek, sonder dat die SAW-patrollies hulle gewaar.^(58.)

'n Ander oorweging wat gebruik kan word as aanduiding van die aantal onwettige vreemdelinge binne Suid-Afrika, is om die getalle onwettige vreemdelinge wat probeer het om die grens onwettig oor te steek, in ag te neem. Teen die einde van 1989 is geraam dat sowat 500 onwettige vreemdelinge die geëlektrifiseerde heining per maand oorgesteek het, en volgens die SAW is 89 onwettige vreemdelinge vanaf die aansluiting van die heining in 1986 tot November 1989, doodgeskok en 12 onwettige vreemdelinge is in Desember 1989, op dieselfde wyse dood.^(59.)

Dit is duidelik dat aantal onwettige vreemdelinge vanaf 1980-1990 dramaties toegeneem het, ten spyte van beheermaatreëls soos die Norex-heining. Alhoewel presedent, omgewings - en sosio-kulturele faktore 'n groot rol gespeel het in die toename van onwettige migrasie na Suid-Afrika, was die beskikbaarheid van werkgeleenthede in veral die landbou- en mynbousektore in die vroeë 1980's; die migrante arbeidstelsel; en die drastiese vermindering in die gebruik van migrante arbeid, belangrike faktore wat gedurende dié periode 'n groot rol gespeel het in die toename in onwettige migrasie na Suid-Afrika.

Onwettige vreemdelinge het van verskeie metodes gebruik gemaak om Suid-Afrika onwettig binne te kom. Die meeste onwettige vreemdelinge het egter die feit dat grensbeheer in verskeie gebiede uiters gebrekkig was, misbruik en die grens in dié gebiede onwettig oorgesteek. Dit is duidelik dat onwettige vreemdelinge enige metode sou gebruik om van die haglike omstandighede, interne konflik, en armoede in hulle eie state te ontsnap en beter lewensomstandighede en werkgeleenthede in Suid-Afrika te soek.

3.2. Die na-1990 tydperk

Gedurende die tydperk 1991 tot einde 1997 het die getalle vreemdelingarbeiders werksaam in veral die Suid-Afrikaanse mynbousektor afgeneem, maar die getalle individue wat Suid-Afrika op onwettige wyses binnekom en werkgeleenthede binne

veral stedelike gebiede gaan soek, het begin toeneem. Soos reeds genoem, is die vorige periode (1980-1990), oorheers deur die gewelddadige konflik in Mosambiek. Dié konflik was verantwoordelik vir 'n groot aantal onwettige vreemdelinge wat na Suid-Afrika migreer het op soek na werkgeleenthede. Diè volgehoue konflik in Mosambiek asook in Angola, het veroorsaak dat byna geen infrastruktuur bestaan het waarop die burgers van die state kon steun nie, en ekonomieë wat bykans geen werkgeleenthede of vooruitgang vir hulle eie burgers kon bied nie. Groot getalle vreemdelinge op soek na werkgeleenthede en 'n beter lewe, migreer tans steeds onwettig na Suid-Afrika.

3.2.1. Wysies van binnekoms

a. Hawes en lughawes

Die getalle onwettige vreemdelinge wat Suid-Afrika binnekom deur gebruik te maak van die gebrekkige beheermaatreëls wat by hawes soos Durban en Richardsbaai en lughawes soos Lanseria bestaan, neem jaarliks toe. Gedurende 1996 is dit gestel dat dit vir onwettige vreemdelinge maklik is om Suid-Afrika onwettig binne te kom as gevolg van die swak kontrole en sekuriteitsprosedures. Volgens die Suid-Afrikaanse Adjunk-Kommissaris van Doeane en Aksyns, is lughawes soos Lanseria, sagte teikens vir misdadigers en onwettige vreemdelinge omdat sulke persone maklik toegang tot Suid-Afrika kan kry. Teen 1996 het geen moderne toerusting en tegnologie om die opsporing van onwettige goedere en persone te vergemaklik of te verseker, by dié klein lughawes bestaan nie.^(60.)

Die algemene bestuurder van King and Sons (skeepsagente by die hawe in Durban), Nigel Sergeant, stel dit dat die getalle onwettige vreemdelinge wat gebruik maak van swak beheermaatreëls by hawes om Suid-Afrika onwettig binne te kom, dramaties toegeneem het. Volgens hom het die aantal onwettige vreemdelinge wat hulself op skepe versteek, maar ontdek word voordat die hawe bereik word tot soveel as 25 per maand (gedurende 1997), toegeneem. Hy stel dit ook dat: "Security is non-existent at Maydon Warf. The issue of stowaways cannot be sorted out until this issue is addressed."^(61.)

b. Vervalsing van dokumente

Onwettige vreemdelinge het dikwels van vervalste dokumentasie gebruik gemaak om Suid-Afrika binne te kom en verskeie metodes is gebruik om dokumentasie te vervals. Dit is gevind dat Nigeriërs, Zimbabwiese burgers in Zimbabwe dikwels betaal het om vir hulle Suid-Afrikaanse visums op onwettige wyse te bekom. Alhoewel die uitreiking van visums by die Suid-Afrikaanse Hoë Kommissaris in Harare en Maputo ten volle gerekenariseerd is (omdat die volume Suid-Afrikaanse visums wat per jaar by dié twee kantore uitgereik word, so groot is) kom metodes om dokumente te vervals, wel voor. In 'n poging om dié valse dokumente eg te laat lyk, is die visum ('n kleefstrook met 'n kode op, in die paspoort wat gestempel is) uit die Zimbabwiese paspoort gehaal en in die Nigeriese paspoort geplak. Rekenaaroordragte van uitgereikte visums is twee keer per dag na die Departement van Binnelandse Sake in Pretoria gestuur, waarna die inligting weer na Beit Brug grenspos gestuur is. Die Nigeriese burgers (met die vervalste visums) het eenvoudig net gesorg dat hulle die volgende oggend eerste in die ry by die grenspos was, het die visum aan die immigrasiebeampte getoon en direk deur die grenspos gegaan, voordat die inligting vanaf Pretoria deurgestuur kon word. Die immigrasiebeampte kon dus nie besonderhede bevestig met inligting wat per rekenaar deurgestuur was nie.^(62.) Die volgende tabel gee 'n opsomming van statistiek van beslaglegging deur die SAPD, op vals dokumentasie in Suid-Afrika, gedurende 1994 en 1995.^(63.)

Tabel III

Statistiek oor beslaglegging: 'n vergelyking tussen 1994 en 1995		
ITEMS	1994	1995
SA paspoorte - blanko	547	187
SA paspoorte - op onwettige wyse bekom	1 181	135
SA paspoorte - vervals	12	32
Vervalste permitte	953	322
SA identiteitsdokumente	231	500
Vervalste geboorte/huweliksartifikate	96	2 000
TOTAAL	3 020	3 176

Gedurende 1996 het die interne opsporingseenhede van die SAPD meer georganiseerd begin raak, en gevolglik het die aantal arrestasies vir die besit van vals dokumente ook toegeneem. In Durban het die aantal arrestasies vir die onwettige besit van vervalste Suid-Afrikaanse identiteitsdokumente toegeneem van slegs een in November 1994 en twee in Desember 1994, tot 45 vir die periode Januarie tot April 1995.^(64.) Die omvang van die betrokkenheid van onwettige vreemdelinge by die vervalsing van dokumente word in meer besonderhede in die volgende hoofstuk bespreek.

c. Porositeit van grense

Soos in die vorige periode wat bespreek is (1980-1990), kom die grootste getal onwettige vreemdelinge Suid-Afrika binne deur oor die grens te beweeg sonder enige dokumentasie. Dié onwettige vreemdelinge val in die "informele onwettige vreemdelinge" kategorie, en kom hoofsaaklik van state in suidelike Afrika.^(65.)

Die lengte van die Suid-Afrikaanse grens is ongeveer 7 000 kilometer, en die grens word gedeel met ses SAOG-lidstate. Wat die gedeelte van die Suid-Afrikaanse grens met Mosambiek betref, probeer onwettige vreemdelinge tot 'n mindere mate om die grens in hierdie gebied oor te steek as gevolg van die geëlektrifiseerde heining en die gevare in die Nasionale Kruger Wildtuin. Alhoewel dié gedeelte van die grens deur onwettige vreemdelinge vermy word, is die oorsteek van die grens suidwaarts (vanaf Komatipoort tot Namaacha in Mpumalanga) veel makliker.^(66.)

Soos reeds genoem, is 'n 137 kilometer lange geëlektrifiseerde heining langs die grens met Zimbabwe gedurende 1986 opgerig, maar word deur die Suid-Afrikaanse Regering as oneffektief beskou omdat die grens so dikwels deur onwettige vreemdelinge geknip word dat permanente patrollies van Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag (SANW)-lede nodig is vir die herstel van die draad.^(67.) Groot dele van die 250 kilometer lange grens tussen Swaziland en Suid-Afrika en die 1 000 kilometer lange grensdraad tussen Botswana en Suid-Afrika, is steeds onbewaak wat dit vir onwettige vreemdelinge maklik maak om die grens oor te steek. Veelvuldige voetpaadjies vanaf Mosambiek deur Swaziland en vanaf Zimbabwe deur Botswana, getuig van onwettige vreemdelinge se gewoonte om swak bewaakte dele van die

Suid-Afrikaanse grens onwettig oor te steek. Langs die 60 kilometer lange grens van die suidelike deel van Mosambiek en KwaZulu-Natal, is ongeveer 80 duidelik gedefinieerde voetpaadjies getel. Die maklike toegang wat "informele onwettige vreemdelinge" by hierdie gedeeltes van die grens tot Suid-Afrika kan verkry, is bykans onbeperk en onkontroleerbaar.^(68.)

Grensdrade, waarvan sommige geëlektrifiseerd is soos die Norex-heining, bemoeilik onwettige vreemdelinge se pogings om die grens onwettig oor te steek, maar is nie altyd effektief nie. By ander dele van die grens soos byvoorbeeld dié gedeelte naby Komatipoort waar die treinspoor die grens tussen Suid-Afrika en Mosambiek kruis, en aan die walle van die Krokodilrivier, word die grens nie eers deur 'n heining aangedui nie en word die grens daagliks deur Mosambiekers en ander persone te voet oorgesteek.^(69.)

Alhoewel die grens deur SANW-lede gepatroleer word, slaag 'n groot aantal onwettige vreemdelinge daarin om die grens oor te steek. Op 4 Junie 1996 is dit in die Suid-Afrikaanse Parlement gestel dat: "Beit Bridge, which links the Northern Province with Zimbabwe, is one of our least secure borders. The SA National Defence Force estimates that so far this year there have been 16 279 illegal border jumpers."^(70.) In 'n demonstrasie het 'n onwettige vreemdeling daarin geslaag om die grens binne een minuut en 17 sekondes oor te steek waarin twee wildheininge van agt voet elk en drie stelle vlymskerp rol draad (wat in 'n piramidevorm gepak is) oorgesteek moes word. Dit is gestel dat 'n onwettige vreemdeling wat die grens gereeld op dié wyse oorsteek dit onder 40 sekondes sou kon doen.^(71.)

Een spesifieke onwettige vreemdeling is al soveel as 28 keer binne 'n periode van ses maande aangekeer vir die onwettige oorsteek van die grens. Een rede hiervoor is dat die onwettige vreemdelinge wat in die Komatipoort-area gevang word, dieselfde middag na die aanhoudingselle by Macadamia geneem word en dan oorhandig word aan amptenare van die Departement van Binnelandse Sake. Nadat vingerafdrukke geneem is en 'n magtigingsbrief uitgereik is vir die uitsetting van die onwettige vreemdeling, word die individu aan die Mosambiekse owerhede by die Lebombo (Komatipoort) grenspos by Ressano Garcia, oorhandig. Vele van die onwettige vreemdelinge wag dan net tot donker voordat hulle weer probeer om die grens oor te

steek.^(72.)

Volgens die SANW se beramings word die grens elke tien minute deur 'n onwettige vreemdeling oorgesteek,^(73.) maar die grenspatrolerende SANW-lede beraam dat slegs een uit elke vier van dié onwettige vreemdelinge aangekeer word. Nadat die onwettige vreemdelinge daarin geslaag het om die grens onwettig oor te steek, werk hulle òf vir 'n tyd op nabygeleë plase om genoeg vervoergeld bymekaar te maak na Gauteng, òf as hulle reeds geld het maak hulle gebruik van minibus-taxi's na veral Johannesburg. Koste van vervoer wissel vanaf R20 tot soveel as R100, afhangende van die vermoë van die onwettige vreemdeling om te betaal.^(74.)

Die geëlektrifiseerde heining langs dele van die grense met Zimbabwe, Mosambiek en Botswana is vanaf 1990 op 'n nie-dodelike modus gestel om te verhoed dat persone wat onwettig oor die heining probeer beweeg, doodgeskok word. Die getalle onwettige vreemdelinge wat die land binnekom deur oor die heining te klim, of die grensdrade te knip, het egter tot so 'n mate toegeneem dat die voormalige Suid-Afrikaanse Minister van Verdediging, Mnr Joe Modise, op 5 Mei 1997 gewaarsku het dat indien dié getalle steeds toeneem, dit oorweeg sal moet word of die heining weer na 'n dodelike modus oorgeskakel sal moet word.^(75.)

'n Groot probleem is dus die gemak waarmee onwettige vreemdelinge daarin slaag om Suid-Afrika binne te kom of dokumente in die hande kan kry of vervalste dokumente kan koop sodra hulle in Suid-Afrika is. Die tekort aan mannekrag vir effektiewe grensbeheer, is veral 'n groot probleem.

3.2.2 Wysies van vestiging

Soos ook in die vorige periode bespreek is, gebruik individue verskeie metodes om onwettig in Suid-Afrika aan te bly. Anders as onwettige vreemdelinge wat Suid-Afrika op onwettig wyse binnekom (met of sonder vervalste dokumentasie), kom dié individue Suid-Afrika wettig binne, maar oortree byvoorbeeld dan die voorwaardes van tydelike werk- en/of verblyfpermitte in 'n poging om onwettig in Suid-Afrika aan te bly.

2. Vervalste dokumentasie

Individue maak dikwels van enige moontlike metode gebruik om hulle onwettige teenwoordigheid in die land te verbloem. Een voorbeeld hiervan is om 'n vervalste identiteitsdokument te bekom of soms word die gebrek aan bewys van registrasie van geboorte as verskoning gebruik om 'n identiteitsdokument te bekom. In ander gevalle gaan die onwettige vreemdeling saam met 'n gewillige Suid-Afrikaner na die kantore van die Departement van Binnelandse Sake en doen aansoek om 'n identiteitsdokument. Die nodige vingerafdrukke word gegee (deur die wettige burger), maar sodra die foto geneem word, word die beeld van die onwettige vreemdeling afgeneem.^(76.) In ander gevalle word die hulp van 'n plaaslike, simpatieke stamhoof ingeroep om te bekragtig dat hy/sy (die onwettige vreemdeling), sy/haar hele lewe lank in die bepaalde gebied gewoon het. Met so 'n beëdigde verklaring kwalifiseer die persoon vir 'n bewys van laat registrasie van geboorte, waarna 'n identiteitsdokument aan die persoon uitgereik word.^(77.)

Gesteelde identiteitsdokumente en paspoorte is ook 'n groot probleem. Die foto in die dokument word dikwels vervang met dié van die onwettige vreemdeling. Gedurende 1994 is 'n versending van sowat 2 000 blanko Suid-Afrikaanse paspoorte op pad na Oos-Transvaal, en 25 identiteitsboekies op pad na Durban, van die Departement van Binnelandse Sake gesteel. 'n Aantal van dié paspoorte en identiteitsboekies is intussen in Johannesburg opgespoor waar dit aan onwettige vreemdelinge verkoop is vir tot soveel as R20 000 elk.^(78.) Gedurende 1995 het die polisie se Onwettige Migrante Onderzoek Eenheid beslag gelê op 187 paspoorte met 'n swartmarkwaarde van nagenoeg R5,5 miljoen, en 500 identiteitsdokumente met 'n swartmarkwaarde van R2,3 miljoen.^(79.)

Gedurende 1996 is 111 onwettige vreemdelinge gearresteer omdat hulle in die besit was van vervalste dokumente of dokumente wat verstryk het en 16 individue is gearresteer omdat hulle óf aan onwettige vreemdelinge huisvesting verskaf het óf onwettige vreemdelinge in diens geneem het.^(80.) Lottering van die Gautengse polisie-eenheid wat met onwettige vreemdelinge gemoeid is, wys daarop dat onwettige vreemdelinge dikwels groot somme geld betaal vir vervalste paspoorte en die vervalsing is soms so goed gedoen dat selfs die Polisie in baie gevalle nie kan sien dit

is vervals nie.^(81.) Die omvang van die betrokkenheid van onwettige vreemdelinge by die gebruik van vals dokumentasie, word in meer detail in die volgende hoofstuk bespreek.

b. Gerieflikheidshuwelike

Sommige onwettige vreemdelinge gebruik egter ook ander metodes om hulle onwettige verblyf in Suid-Afrika te fasiliteer. Gerieflikheidshuwelike is een so 'n metode. Sodra die onwettige vreemdeling daarin geslaag het om die land binne te kom, probeer hy/sy om sy/haar teenwoordigheid in Suid-Afrika te wettig deur in die huwelik te tree met 'n Suid-Afrikaanse burger. Ander probeer weer so gou as moontlik om met 'n Suid-Afrikaanse vrou te trou met die hoop dat kinders gou uit die huwelik gebore sal word, en dié persoon dan moontlik burgerskapstatus sal ontvang. Deur kinders en/of 'n vrou in Suid-Afrika te hê, kan die onwettige vreemdeling pleit om nie uitgesit te word nie omdat hy/sy in so 'n geval "afhanklikes" in die land sou moes agterlaat. Dié persone hoop dan dat hulle toegelaat sal word om in die RSA aan te bly, aangesien die afhanklikes andersins die verantwoordelikheid van die Suid-Afrikaanse belastingbetaler sou word.^(82.)

c. Die verbreking van voorwaardes van visums en tydelike werkpermitte

Groot getalle vreemdelingarbeiders is op 'n wettige kontrakbasis in die Suid-Afrikaanse myne en ander industrieë werksaam. Van dié vreemdelingarbeiders keer nie na hulle state terug nadat die toegelate periode, wat op hulle arbeidskontrakte gespesifiseer is, verstryk het nie. Net voor die verstryking van hulle arbeidskontrakte, gaan dié individue gewoonlik na informele nedersettings en verdwyn tussen die duisende inwoners. In die Welkom-area het die SAPD gevind dat geen maatreëls bestaan om te kontroleer of vreemdelingarbeiders wie se kontrakte verstryk het of afgedank is, wel na hulle eie state terugkeer nie. Informele nedersettings in die Welkom-area het tot 1996 geweldig uitgebrei (en brei vandag steeds uit) en 'n groot gedeelte van die inwoners was vreemdelingarbeiders wat in diens van een van die myne in die omgewing was.^(83.) Dit gebeur soms dat sodra dié individue se arbeidskontrakte verstryk, hulle werk soek in ander sektore en dikwels in diens geneem word as kokke of kelners in restaurante omdat hulle bereid is om teen laer

lone as Suid-Afrikaanse burgers te werk.^(84.)

3.2.3. Omvang van die onwettige vreemdelingprobleem

Een van die mees omstrede kwessies rakende die onwettige vreemdelingprobleem in Suid-Afrika is die kontroversie wat bestaan oor die beraming van getalle onwettige vreemdelinge. Die basis vir enige beramings van onwettige migrasie na Suid-Afrika, is dikwels onduidelik. In die 1988/89 Suid-Afrikaanse Jaarboek is geraam dat 1,2 miljoen individue onwettig in Suid-Afrika woon. In die 1989/90 Jaarboek is die raming herhaal, maar met die byvoeging "moontlik meer". Sedertdien het jaarlikse ramings verhoog tot twee miljoen in 1991, 2,5 miljoen in 1992, drie miljoen in 1993 en selfs so hoog as vyf miljoen in 1994.^(85.) Die raming van twee miljoen is vir 'n paar jaar na 1992, (ook deur die nuut-aangestelde minister van Binnelandse Sake, Dr Buthelezi gedurende die eerste twee maande na sy aanstelling in 1994) en die media as die algemeen aanvaarde en mees akkurate opsomming van die situasie gebruik.^(86.)

Nà 'n uitspraak van die Nasionale Party (NP) se hoofswep in die Gautengse Wetgewende Raad, Derek Christophers (gedurende November 1994) het die syfer egter verander na drie miljoen. Volgens Christophers was daar soveel as drie miljoen onwettige vreemdelinge gedurende daardie tydperk in Suid-Afrika, waarvan 1 200 die Gauteng-area maandeliks binnegekom het.^(87.) Die SAP het gedurende 1994 beraam dat daar tussen twee miljoen en 3,5 miljoen (vyf tot agt persent van die totale Suid-Afrikaanse bevolking) onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika was en dat een uit elke vyf individue in informele plakkerswoonbuurte in Gauteng, 'n onwettige vreemdeling is.^(88.)

In 'n poging om 'n meer korrek en bruikbare beraming te maak, het die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN) se Sentrum vir Sosio-Politieke Analise gedurende Desember 1994 tot Junie 1995, landswye deur-tot-deur opnames gedoen waarin sowat 2 250 kandidate betrek is. Respondente is gevra om individue wat nie Suid-Afrikaanse burgers is nie en rondom hulle woon, te identifiseer en die eindtotaal is beraam op vyf tot agt miljoen individue. Gauteng het die hoogste getal gehad naamlik 3,1 miljoen, en KwaZulu-Natal het gevolg met 1,6 miljoen. Die RGN se getal van agt miljoen het egter nie net op onwettige vreemdelinge gedui nie, maar ook op

individue wat nie Suid-Afrikaanse burgers is nie, maar vir permanente verblyfstatus gekwalifiseer het. Die media het egter met die uitreiking van die RGN se verslag dié aspek geïgnoreer en die agt miljoen is aanvaar as die werklike getal onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika. Sonder individue wat vir permanente of tydelike verblyfstatus gekwalifiseer het, is die getal onwettige vreemdelinge op tussen 2,5 miljoen en 4,1 miljoen individue geraam.^(89.)

Volgens analiste is ongeveer 50 persent van alle individue wat hulle in Suid-Afrika bevind, maar nie Suid-Afrikaanse burgers is nie, onwettige vreemdelinge. Dié groep sluit individue met vervalste dokumente (geboortesertifikate, identiteitsdokumente en paspoorte); verstrykte toeriste visums of permanente verblyf/werkpermitte; of individue wat Suid-Afrika binnegekom het deur landsgrense onwettig oor te steek, in. As al die bogenoemde veronderstellings saamgevat word, kan aanvaar word dat daar teen einde 1995, tussen 2,5 miljoen en 4,1 miljoen onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika was.^(90.) Dit is egter nodig om in gedagte te hou dat dié getal nie as 100 persent korrek beskou kan word nie. Dit sou prakties onmoontlik wees om al die onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika te identifiseer aangesien hulle vir ooglopende redes huiwerig is om na vore te kom, en omdat verskillende omskrywings van onwettige vreemdelinge gebruik word. Afhangende van die definisie wat gekies en toegepas word sal die geraamde getal wissel.^(91.)

Ten die einde van 1996 was die algemeen aanvaarde beraming van onwettige vreemdelinge in Gauteng tussen 200 000 en 350 000 individue. Dié beraming sluit egter nie persone in wat die voorwaardes van hulle tydelike werk en/of verblyfpermitte, oortree het nie.^(92.) Individue wat die voorwaardes van hulle tydelike werk en toeristepermitte asook visums oortree en onwettig in Suid-Afrika aanbly, neem kommerwekkend toe. Dit is belangrik om te noem dat 'n onderskeid gemaak word tussen individue wat Suid-Afrika wettig binnekom maar dan die voorwaardes van hulle tydelike werk en toeristepermitte asook visums oortree en van plan is om vir 'n lang periode in Suid-Afrika aan te bly; en individue wat Suid-Afrika op dieselfde wyse binnekom, maar van plan is om vir slegs 'n paar maande of weke in Suid-Afrika aan te bly. Tussen die begin van 1989 en Junie 1995, het sowat 724 897 individue wat Suid-Afrika besoek het, die voorwaardes rakende hulle tydelike werk en toeristepermitte oortree. Die grootste aantal van hierdie groep was burgers van

Lesotho (229 69 individue).^(93.)

Volgens beramings het sowat 128 000 individue gedurende 1995 onwettig in Suid-Afrika aangebly en dié syfer het tot 170 000 gedurende die eerste drie maande van 1997, toegeneem. Veral burgers van Lesotho en Zimbabwe maak hulself skuldig aan hierdie oortreding. Die onwettige vreemdelinge wat Suid-Afrika voor 1996 binnegekom het, met die idee om vir 'n lang tydperk in Suid-Afrika aan te bly, word op 425 000 beraam, en dié individue wat Suid-Afrika gedurende dieselfde periode binnegekom het met die plan om slegs vir 'n kort tydperk in Suid-Afrika te woon en werk, word op 233 000 beraam.^(94.) Gedurende Mei 1998 het die Minister van Binnelandse Sake, Dr Buthelezi, die geraamde getal van tussen 2,5 miljoen en 4,1 miljoen onwettige vreemdelinge (soos bereken deur die RGN) as verwysing gebruik om die onwettige vreemdelingprobleem, te staaf. "The matter remains a concern, and the co-operation of all institutions and the public is necessary to manage this situation, which is of national importance."^(95.)

'n Ander metode om 'n aanduiding te kry van die getal onwettige vreemdelinge binne Suid-Afrika, is om die aangetekende uitsettingstatistiek van die afgelope aantal jare met mekaar te vergelyk. Die Departement van Binnelandse Sake se rekords toon aan dat 80 926 Mosambiekers gedurende 1993, en 28 696 gedurende die eerste ses maande van 1994, uit Suid-Afrika gesit is. Gedurende 1993, is 'n totaal van 96 511 burgers van verskeie Afrikastate uit Suid-Afrika gesit, en 36 264 gedurende die eerste ses maande van 1994. Volgens berigte is tussen 50 en 100 onwettige vreemdelinge uit Nigerië, Rwanda, Uganda, Somalië en ander Afrikastate gedurende 1994, daaglik deur spesiale taakmag-lede gearresteer. Die meeste van bogenoemde individue het Suid-Afrika onwettig in die omgewing van die Beit Brug grenspos betree. Dit moet in gedagte gehou word dat arrestasies en uitsettings nie beperk was of is tot onwettige vreemdelinge uit Afrikastate nie, maar die getalle uit Afrikastate is by verre die grootste.^(96.)

Die uitsettingstatistiek vir die jare 1991-1997 toon aan dat uitsettings, veral sedert 1995 toegeneem het.^(97.)

Tabel IV

1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
61345	82575	96600	90692	157084	180713	176351

Dit is ook gedurende 1997 berig dat 1400 onwettige vreemdelinge weekliks uit Suid-Afrika gesit word. Sulke individue word by die Lindela Sentrum in Krugersdorp aangehou.^(98.) Uitsettingstatistiek kan 'n aanduiding van die aantal onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika gee, maar dit is belangrik om in gedagte te hou dat daar nie noodwendig 'n definitiewe verband bestaan tussen die getalle uitsettings en die werklike getalle onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika is nie. Die redes hiervoor is dat die statistiek deels die fokus van polisiëring, en die gebruik van hulpbronne vir die arrestering en die uitsetting van die onwettige vreemdelinge, reflekteer. In baie gevalle word tydens die vertolking van die statistiek nie in gedagte gehou dat 'n aantal van die onwettige vreemdelinge meer as een keer per jaar gearrester en uitgesit word nie.^(99.)

Ten spyte van die mate van onbetroubaarheid van statistiek, word dit relatief algemeen aanvaar dat die getalle onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika oor die afgelope paar jaar bly toeneem het. Soos vroeër in dié hoofstuk bespreek, kan verskeie faktore as oorsaak dien vir die toenemende getalle onwettige vreemdelinge. Die verswakking van grensbeheer en die volgehoue maatskaplike en ekonomiese krisis in die onwettige vreemdelinge se state van oorsprong, dien as die twee primêre oorsake van onwettige migrasie na Suid-Afrika.

4. SAMEVATTING

Soos uit hierdie hoofstuk afgelei kan word, bestaan vele beramings van verskeie instansies oor wat die werklike getal onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika is. Ten spyte van al dié beramings, is die werklike omvang van onwettige migrasie na Suid-Afrika, onbekend. Die algemene beskouing skyn egter te wees dat die getalle vreemdelinge wat jaarliks onwettig na Suid-Afrika migreer, toeneem. Die oorsake

word toegeskryf aan faktore soos die afname in effektiewe grensbeheer na 1990; sosio-kulturele faktore; omgewingsfaktore; en presedent. Die twee faktore wat gesien word as die grootste oorsaak van toenemende getalle onwettige vreemdelinge in Suid-Afrika, is politieke en ekonomiese faktore. Die ekonomiese vraagstukke in state soos byvoorbeeld Mosambiek en Zimbabwe en die gevolglike stygende werkloosheid, is een van die belangrike oorsake van onwettige immigrasie na Suid-Afrika. Dié individue sien Suid-Afrika dikwels as 'n toevlug, waar werkgeleenthede meer beskikbaar en skoolonderrig en mediese dienste gratis beskikbaar is.

Die volgehoue ekonomiese en politieke onstabieliteit (en gevolglike werkloosheid en armoede) in sekere van Suid-Afrika se buurstate, het 'n definitiewe invloed op individue se behoeftes om beter lewenstandaarde en werkgeleenthede in Suid-Afrika te kom soek. Volgens Minnaar en Hough (1996) het onwettige vreemdelinge vanaf Mosambiek en Zimbabwe in onderhoude (gedurende Januarie-Junie 1995) bevestig dat die hoofrede vir hulle koms na Suid-Afrika, was dat bykans geen werkgeleenthede in hulle eie state bestaan nie en hulle dan na Suid-Afrika kom op soek na werk. Vele van die vreemdelinge wat onwettig in Suid-Afrika werkzaam is, se families in hulle eie tuisstate is ook afhanklik van die inkomste wat die onwettige vreemdelinge verdien. Die realiteite van hongersnood en gebrek as gevolg daarvan, dwing individue om ten spyte van al die risiko's, na Suid-Afrika te migreer.

Sedert die 1980's het vele state in suidelike Afrika ekonomiese, politieke en maatskaplike krisisse ondervind. Suid-Afrika se buurstate se haglike posisies is vererger deur Suid-Afrika se beleid van destabilisasie van buurstate. Strukturele aanpassingsprogramme wat in sommige van die state geïmplementeer is, het op die korttermyn werkgeleenthede in beide die openbare en die privaatsektor verminder. Boonop was verskeie buurstate tot 'n groot mate afhanklik van inkomstes wat uit hulle betrokkenheid in die suidelike Afrikaanse ekonomie, waarin Suid-Afrika 'n hoofrol gespeel het, voortgespruit het.

Die afskaling van Suid-Afrika se ekonomiese verhoudinge met verskeie van sy buurstate, wat die migrante kontrakarbeidstelsel ingesluit het, het dié state ekonomies meer onstabiel gemaak, veral omdat hulle tot 'n groot mate afhanklik was van die valuta wat vreemdelingarbeiders na hulle tuisstate terugbring het. Uit

laasgenoemde kan afgelei word dat 'n noue verband tussen onwettige migrasie na Suid-Afrika en ander vorme van migrasie in die streek bestaan, veral die groot afname van migrante kontrakarbeiders werksaam in Suid-Afrikaanse myne en die landbousektor.

Nadat die Suid-Afrikaanse Kamer van Mynwese gedurende die 1970's en vroeë 1980's opgehou het om op groot skaal van vreemdelingarbeiders gebruik te maak, het die getalle onwettige vreemdelinge na Suid-Afrika dramaties toegeneem. Soos reeds in dié hoofstuk genoem, ontstaan die vraag of die drastiese afname in die gebruik van vreemdelingarbeiders nie dalk gelei het tot die groot invloed van onwettige vreemdelinge nie.

In die volgende hoofstuk word die invloed en implikasies van die teenwoordigheid van toenemende getalle onwettige vreemdelinge op maatskaplike, ekonomiese en politieke terreine in Suid-Afrika, bespreek. In dié hoofstuk word ook gekyk na waarheen onwettige vreemdelinge gaan sodra hulle daarin geslaag het om Suid-Afrika onwettig binne te kom of onwettig in Suid-Afrika aan te bly.

VERWYSINGS

1. Hough, M, 1996, *Illegal Aliens/Migrants in South Africa: Causes and Facilitating Factors*, in Minnaar, A and Hough, M (eds), Who goes there: perspectives on clandestine migration and illegal aliens in southern Africa, HSRC Publishers, Pretoria, 1996, p 15.
2. RSA, *Wet op Vreemdelingbeheer, no 96 van 1991*.
3. RSA, *Department of Home Affairs: "Illegal movement of people/illegal aliens"*, Paper presented at an IDP Round Table Discussion, Pretoria, 25 November 1994, p 1-2.
4. "The impact of illegal aliens on safety and security in South Africa", Edited version of an address by Col Brian van Niekerk, National Co-ordinator, Border Control and Policing, SA Police Service, at a Conference with the theme *Security '95*, presented by the Institute for Strategic Studies and the Security Association of South Africa (N Tvl Branch) at the University of Pretoria on 8 June 1995, *ISSUP Bulletin*, 1995, no 7, p 2.
5. *Ibid*.
6. *Ibid*, p 3.
7. *Beeld* (Johannesburg), 1997/01/15.
8. Minnaar, A, 1996, *"Illegals in South Africa: Historical Overview"*, in Minnaar, A and Hough, M (eds), Causes, extent and impact of clandestine migration in selected southern African countries with specific reference to South Africa, Centre for Sociopolitical Analysis, Human Sciences Research Council and Institute for Strategic Studies, University of Pretoria, p 107.
9. *Ibid*, p 108.
10. *Ibid*, p 109.
11. *Die Burger* (Kaapstad), 1987/03/28.
12. *Pretoria News* (Pretoria), 1989/10/16.
13. Minnaar, *"Illegals in South Africa: Historical Overview"*, in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 108.
14. *Ibid*.
15. Davies, R and Head, J, 1995, "The Future of Mine Migrancy in the Context of Broader Trends in Migration in Southern Africa", *Journal of Southern African Studies*, vol 21, no 3, p 446.

16. *Ibid*, p 445.
17. *Ibid*, p 446.
18. Cohin, R, 1996, "*International Migration: Southern Africa in global perspective*", Background research paper prepared for the Green Paper on International Migration, p 2.
19. Davies, *op cit*, p 446.
20. *Ibid*.
21. *Ibid*.
22. *Ibid*, p 447.
23. Solomon, H, 1996, "Strategic Perspectives on Illegal Immigration into South Africa", *African Security Review*, vol 5, no 4, p 8.
24. Oosthuizen, K, 1996, "*Patterns of Migration in Southern Africa, with special reference to South Africa*", Centre for Population Studies, University of Pretoria, p 2.
25. *Ibid*.
26. Miller, M J and Castles, S, 1993, *The Age of Migration*, Guilford Press, New York, p 144.
27. Ricca, S, 1989, *International Migration in Africa*, International Labour Office, Geneva, p 159.
28. Solomon, *op cit*, p 7.
29. *Ibid*.
30. Minnaar, "*Illegals in South Africa: Historical Overview*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 113.
31. Solomon, *op cit*, p 8.
32. Minnaar, "*Illegals in South Africa: Historical Overview*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 113.
33. *Ibid*, p 114.
34. *Ibid*, p 115.
35. Solomon, *op cit*, p 9.
36. Minnaar, "*Illegals in South Africa: Historical Overview*", Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 114.
37. Minnaar, "*Increase in illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 124.
38. Solomon, *op cit*, p 4.

39. *Ibid.*
40. *Ibid*, p 5.
41. *Ibid.*
42. "Migration: the status quo and prospects for Southern Africa", 1993, *ISSUP Bulletin*, no 5, p 3.
43. Solomon, *op cit*, p 6.
44. "Severe floods in central provinces", 1997, *Mosambique File*, no 248, p 15.
45. *RSA: Wet op Vreemdelingbeheer, no 96 van 1991*, artikel 45, artikel 46 en artikel 47.
46. Oosthuizen, *op cit*, p 2.
47. *Rapport* (Johannesburg), 1982/08/21.
48. *Ibid.*
49. *Sunday Express* (Johannesburg), 1985/01/24.
50. *The Cape Times* (Kaapstad), 1988/11/16.
51. *Die Transvaler* (Johannesburg), 1982/12/03.
52. Oosthuizen, *op cit*, p 2.
53. *Die Burger* (Kaapstad), 1987/03/28.
54. *Race Relations Survey 1989-1990*, 1990, South African Institute of Race relations, Johannesburg, p 41.
55. Crush, J, 1997, "Covert operations: Clandestine migration, temporary work and immigration policy in South Africa", *Migration Policy Series*, Institute for Democracy in South Africa, p 21.
56. *Ibid.*
57. *Die Suid-Afrikaanse Jaarboek 1988-1989*, 1989, Bureau for Information, Johannesburg, p 85.
58. Minnaar, "*Illegals in South Africa: Historical Overview*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 109.
59. *The Citizen* (Johannesburg), 1988/11/13.
60. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 151.
61. *Business Report* (Johannesburg), 1997/10/14.
62. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 157.

63. SAPD: *Report on the incidence of serious crime during 1995*, April 1996, Quarterly Report Compiled by the Crime research component of the National Crime Information Management Centre {NCIMC}, no 1, p 45.
64. Minnaar, "*Increase in illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 158.
65. Crush, *op cit*, p 18.
66. *Ibid.*
67. *Sunday Express* (Johannesburg), 1985/01/24.
68. Crush, *op cit*, p 20.
69. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 141.
70. *RSA: Debates of the National Assembly* (Hansard), 3-7 June 1996, no 8, column 2163.
71. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 144.
72. *Ibid.*
73. *Business Day* (Johannesburg), 1997/06/30.
74. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 145.
75. *The Star* (Johannesburg), 1997/01/09.
76. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 153.
77. Minnaar, "*Increase in illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 136.
78. *The Star* (Johannesburg), 1997/01/09.
79. *Beeld* (Johannesburg), 1997/01/15.
80. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 154.
81. SAPD: *Reports on the incidence of serious crime during 1995*, *op cit*, p 45.
82. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 139.
83. Minnaar, "*Increase in Illegals in South Africa and methods of entry*", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 135.

84. *Ibid.*
85. Minnaar, "Increase in Illegals in South Africa and methods of entry", in Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 126.
86. *Ibid.*
87. *Ibid.*
88. *Ibid.*
89. *Ibid*, p 127.
90. *Ibid.*
91. RSA: *Draft Green Paper on International Migration 1997, Government Gazette*, vol 383, no 18033, 30 Mei 1997, p 27.
92. Minnaar, "Increase in Illegals in South Africa and methods of entry", Causes, extent and impact of clandestine migration..., *op cit*, p 127.
93. *Ibid.*
94. RSA: *Draft Green Paper on International Migration 1997, op cit*, p 29.
95. RSA: *Debates of the National Assembly* (Hansard), 14 May, 1998, no 7, column 2357.
96. Reitzes, M, "Alien Issues", 1994, *Indicator SA*, vol 12, no 1, p 7.
97. Hough, M, 1995, "Illegal aliens in Southern Africa: causes and facilitating factors", *Strategic Review*, vol XVII, no 1, p 13; *South African Survey - 1996/1997*, 1997, South African Institute of Race Relations, Johannesburg, p 48, en RSA: *Debates of the National Assembly* (Hansard), 14 May, 1998, no 7, column 2357.
98. *The Star* (Johannesburg), 1997/07/21.
99. Crush, *op cit*, p 21.